

slost na cenových převratech a odbytových krisích a ovšem nikoli nepříznivý toho vliv na mrav a charakter (ráz) obyvatelstva (pohorský sedlák - bursián; v tom i valné příčiny rozdílu mezi městem a venkovem).

§ 9. Úkoly a soustava vědy národohospodářské.

Věda, jejímž předmětem jest hospodářská stránka činnosti lidské, slove vědou národohospodářskou, politicko-hospodářskou nebo-li politickou ekonomí (původcem tohoto názvu je francouzský spisovatel Montchrétien 1615), nebo sociální ekonomí.

1.) Úkolem jejím jest :

a) vyšetřiti a objasniti konkrétní hospodářské skutečnosti (jevy, poměry) uvnitř jednotlivých hospodářství národních v přítomnosti i v minulosti a objasniti jejich souvislost s jinými konkrétními jevy hospodářskými (na př. stav úrody nebo těžby uhlí, poměry určitého průmyslového odvětví nebo jeho dělnictva, vývoj jednotlivých průmyslů nebo vůbec určitých hospodářských jevů, poměr vývozu a přívozu zboží z ciziny); sem náležejí práce ryze popisné (deskriptivní, na př. Bráfův spis o dělnických poměrech severočeských), statistické, zjišťující sociální a hospodářské jevy ve státě soustavným hromadným pozorováním číselným, a hospodářsko-historické v užším smyslu, vyličující hospodářské

poměry minulosti.

b) vyšetřiti, co jest v konkrétních hospodářských skutečnostech a v jejich vzájemných vztazích (relacích) společného, pravidelného, typického. Jisté skutečnosti hospodářské opakují se totiž na určitých stupních hospodářského vývoje s týmiž charakteristickými znaky, a toliko v podrobnostech odlišně (takové typické jevy jsou na př. peníze, úvěr, úrok, ceny, poptávka) a podobně i vzájemné jejich souvislosti (současnost - koexistence či následnost) nabývají rázu typického t.j. typický určitý jev bývá vždy provázen jiným typickým jevem (na př. za poměrů jinak nezměněných stoupá hodnota statku s rostoucí jeho vzácností, cena statku klesá se stoupající nabídkou, intenzivnost hospodaření klesá se vzdáleností od trhu, nové oběti kapitálu a práce na určitou rozlohu půdy vynaložené poskytují od určitého bodu výtěžek méně než poměrný, míra zisku v rozličných oborech hospodářského podnikání se vyrovnává přechodem pracovních sil i kapitálů od oborů méně výnosných k výnosnějším, zdokonalování komunikací vyrovnávají se ceny zboží na rozličných místech, úrok klesá, přibývá-li nabídky kapitálové a pod.).

Takové pravidelné příčinné souvislosti (vztahy) současných či posloupných jevů hospodářských zoveme zákony hospodářskými dle analogie zákonů přírodních, t.j. konstatování toho, co jest (a contrario zákonů ethických nebo právních, určujících, co býti má či nemá);

c) konečně jest úkolem vědy národohospodářské určova-
ti na podkladě znalostí historických, popisných a statisti-
ckých i na podkladě kritických poznatků theoretických všeobec-
né zásady (pravidla, maximy) pro praktické konání hospodář-
ské, zejm. stanoviti vzhledem k velikému významu státu a ji-
ných svazků veřejnoprávních pro život hospodářský pravidla
pro vsahování státu v konání hospodářské, vytýkati určité do-
sažitelné cíle pro vývoj hospodářství národního i vhodné pro-
středky k jich dosažení.

2.) Dle úkolů těchto zahrnuje systém politické eko-
nomie dle obvyklého trojdělení :

a) theoretickou nauku národohospodářskou, t. j. nauku,
která zkoumá podstatu typických hospodářských jevů a zjišťu-
je jich pravidelnosti a příčinné souvislosti (odpovídá tedy
na otázku "co jest"),

b) politiku národohospodářskou, praktickou (užitou)
nauku národohospodářskou, t. j. nauku o vsahování státu a pří-
buzných svazků politických v hospodářský život národa,

c) vědu finanční, t. j. nauku o finančním hospodářství
(t. j. o hospodářské nabývací činnosti) států a samospráv-
ných svazků politických.

Ke každému z těchto oddělení pojí pak se stu-
dium historické a literárně historické.

Celá politická ekonomie, majíc za předmět
jednu určitou, t. j. právě hospodářskou stránku života společ-

nosti lidské, patří k vědám duchovým, t. j. k vědám zabývající-
cím se intelektuálním životem člověka, v protívě k vědám pří-
rodním, které se obírají přírodními jevy vůbec i člověkem po
stránce fyzické a fyziologické. Mezi vědami duchovými pak po-
litická ekonomie, stejně jako ethika, právo a státopěda nále-
ží k t. zv. speciálním vědám společenským, t. j. vědám, které
se obírají každá zvláštní jednou stránkou společenské činnos-
ti lidské, v protívě k sociologii jakožto všeobecné vědě spo-
lečenské, která svému bádání podrobuje člověka jakožto spole-
čenskou bytost vůbec, a tedy po všech stránkách jeho intelek-
tuální a mravní činnosti v společnosti lidské vůbec, a která
na podkladě oněch speciálních věd společenských má býti vybu-
dována.

3.) Naproti této systematice, v Německu od dob
Rauových zobecnělé, směřují dosud ještě většinou Francouzi i
Angličané, jako dříve merkantilisté, fysiokraté a starší li-
teratura anglická, líčení problémů theoretických a prakticko-
politických a dnes i v Německu unovu četní národohospodáři na
místě odděleného líčení hospodářské theorie a hospodářské po-
litiky rozlišují pouze všeobecnou a zvláštní část politické
ekonomie, vřazující do oné i hlavní principy hospodářskopoli-
tické a do této opět vedle praktických maxim i theoretické po-
učky u dotyčných jednotlivých oborech hospodářské činnosti.
Poněvadž pak působení státu v oboru hospodářském, které je
částecným předmětem národohospodářské politiky, je pouze člán-

kem celé t.zv. správy veřejné (souhrn činnosti státu za dosažením jeho úkolů), zahrnul Lorenz Stein tento obor činnosti státní, t.zv. správu národohospodářskou, v širší pojem t.zv. vědy správní.

4.) Pomocnými vědami politické ekonomie jsou :

a) hospodářská historie, která zkoumáním vývoje hospodářských poměrů v minulosti ukazuje zároveň meze působnosti i relativní povahu odvozených empirických zákonů hospodářských, a jíž naopak národohospodářská theorie udává potřebná theoretická kriteria pro výběr, seřazování a oceňování oněch jevů a zařízení, jež mají býti předmětem bádání historickohospodářského;

b) hospodářská statistika, která zjišťující soustavným hromadným pozorováním číselným sociální a hospodářské jevy ve státě, poskytuje politické ekonomii empirický číselný materiál pro dokonalejší analysu hospodářských poměrů po stránce kvantitní;

c) z věd exaktních matematika, jíž někteří (Jevons, Walras) užívají k přesnému vyjádření a znázornění pouček abstraktní methodou vyvozených, méně k samostatnému vyvinutí pouček nových, a technologie (průmyslová, agrární) k porozumění technickým jevům v činnosti hospodářské;

d) z duchovných věd vědy právní a státní, psychologie a zvl. ethika, která má za účel poskytovat i s hlediska jistých ideálů předpisy o tom, jak má se člověk chovati co do nabývá-

ní a užívání statků, předpisy odvozené z nejvyšších principů spravedlnosti a slušnosti, člověku rozumem daných.

Theoretická nauka ekonomická, vykládající jevy, jež nemůže ani utvořiti ani měniti, zjišťující hospodářské skutečnosti a odhalující jejich příčinné souvislosti, jest arci nezávislá na morálce, její poučky (věty) mohou tudíž ve své podstatě nebo formě býti pravdivé či nesprávné, nikoli však dobré či zlé, užitečné či škodlivé. Poučky politické ekonomie, ukazující i skutečné hmotné prospěchy, které plynou z konání jistých ctností hospodářských (příčinnost, prozíravost, spořivost), i hospodářská nebezpečí plynoucí z opačných vad lidských (lenost, nedbalost, marnotratnost), podávají však velice účinné praktické argumenty pro smýšlení těch, kteří zásady ethiky samy o sobě oceňovati nedovedou nebo nechtějí, a s druhé strany přispívají k určitějšímu a správnějšímu formulování jistých příkazů mravních (na př. poskytování almužen lidem nejnuznějším, nikoliv nejdotěrnějším).

Naproti tomu praktická politická ekonomie (národohospodářská politika) jest podřízena ethice, protože hmotné statky jsou toliko prostředkem k zachování a k fyzickému, duševnímu i mravnímu zdokonalování člověka a příkazy ethické nemohou tudíž ustoupiti prospěchům ryze ekonomickým (na př. dětská práce v továrnách). Proto zove V. Dietzel hospodářskou politiku "použitou ethikou hospodářskou".

Živel ethický, který jest úplně cizí abstraktní theorii národohospodářské, nevládne však absolutně ani v praktické nauce (politice) národohospodářské, neboť často určují též hlediska právnícká a politická požadavky vhodnosti a účelnosti, do jaké míry mohou ideály ethické jednak nabýti formy příkazů opřených o zákonnou vnější sankci, jednak směřovati k cílům prakticky uskutečnitelným. Vytčením cílů ethických stávají se úkoly praktické nauky národohospodářské si- ce rozmanitějšími, ale také nesnadnějšími. Uznává se aspoň nyní obecně oprávněnost vměšování se státu v život hospodářský všude, kdekoliv vedlejší doprovodné jevy nynějššího řádu hospodářského jsou v rozporu s nadřazenými cíli mravními a politickými, o toto zakročení však usilují namnoze jednotlivci, kteří sledující výlučně a bezohledně zájmy své třídy, svého stavu nebo povolání, skrývají své snahy pod rouškou prospěchů (interesů) všeobecných (na př. prohlašování lahvového piva za nemravné na prospěch hostinců, maloživnostnické odsuzování konsumních spolků, velkoskladů, bazarů, továren).

§ 10. Vývoj vědy národohospodářské.

I. Také v národním hospodářství (podobně jako v lékařství, fysice, jazykozpytu atd.) bylo umění daleko dřív než věda. Po tisíciletí lidé hospodařili, nežli jim na-